

9. A.A.Eshtayev, monograph "Uzbekistan's tourism potential and prospects for its development", 2023.

10. A.A.Eshtayev, "O'zbekistonda turizm sohasining rivojlanishiga global trendlarning ta'siri" <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

11. <https://uzbekistan.travel/uz/madaniy-meros/>

12. <https://www.solimarinternational.com/10-of-jobs-are-worldwide-connected-to-the-tourism-industry-what-does-that-mean/>

13. Rahmatov M.A., Zaripov B.Z., Klaster-integratsiya, innovatsiya va iqtisodiy o'sish// Zamin nashr. T.-2018, 17-bet.

14. A.A.Eshtayev. O'zbekistonning turizm salohiyati va uni rivojlantirish istiqbollari. Monografiya, Samarqand 2023y, 288 bet.

15. Michael. E. Porter. "Competitive advantage: creating and sustaining superior performance" 2008/6/30., https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=g9WIbh0AAAAJ&citation_for_view=g9WIbh0AAAAJ:-ZWHNkF3e00C

16. Michael. E. Porter. "Competitive advantage: creating and sustaining superior performance" 2008/6/30., https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=g9WIbh0AAAAJ&citation_for_view=g9WIbh0AAAAJ:-ZWHNkF3e00C

SANOAT KORXONALARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA "YASHIL IQTISODIYOT"NING ROLI

Yusupov Bekzod Ulug'bekovich
TDIU "Yashil iqtisodiyot" kafedrasida
mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezisdagi sanoat korxonalarining uzoq muddatli raqobatbardoshligini ta'minlash, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish va tabiiy resurslardan samarali foydalanishni maqsad qilgan "yashil iqtisodiyot" tushunchasining roli hamda korxonalar uchun iqtisodiy samaradorlik va ekologik barqarorlikni birgalikda rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: "yashil iqtisodiyot", muqobil energiya manbalari, ekologik menejment, tejamkor texnologiyalar, qayta tiklanuvchi energiya manbalari.

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022-2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi PF-60-sonli Farmoni iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlarida yangi bosqichni boshlab berdi.

Xususan, 2022-2026-yillarda iqtisodiyotning tarmoqlari havoga havoga chiqariladigan zararli gazlar hajmini bir birlik yalpi ichki mahsulot hisobida 20 foizga qisqartirish maqsad qilingan.

Ishga tushirilayotgan yangi ishlab chiqarish korxonasi va tashkilotlarda ifloslantiruvchi manbalarida samaradorligi 99,5 foizdan kam bo'lmagan chang va gaz tozalash uskunalari o'rnatishni tashkil qilish zarurligi belgilandi.

Xavflilik darajasi yuqori va o'rta bo'lgan metallurgiya, yog'-moy, energetika va qurilish materiallarini ishlab chiqaruvchi 24 ta yirik korxonalarda samaradorligi 95 foizdan kam bo'lmagan 144 ta chang-gaz tozalash uskunalari o'rnatish zarurligi belgilandi.

Atmosfera havosiga ta'sir xavfi yuqori bo'lgan 44 ta sanoat korxonalarining atmosferani ifloslantiruvchi 50 ta ustuvor manbalarida avtomatik stansiyalar, ularga tutash hududlarda 12 ta statsionar kuzatuv punktlarini o'rnatish va Yagona geoaxborot ma'lumotlar bazasiga integratsiya qilish zarurligi belgilandi.

Shuni ta'kidlash kerakki, O'zbekiston Respublikasi o'zining umumiy iqtisodiy rejalashtirishiga barqaror amaliyotni kiritish borasida sezilarli yutuqlarga erishmoqda.

Mamlakatimiz 2016-yilda rejali iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tishni boshladi. U o'zining iqtisodiy transformatsiyasini yashil yondashuv bilan kuchaytirish zarurligini tan oldi. Xukumat yanada barqaror iqtisodiy madelni yaratish majburiyatini aldi.

Ayniqsa, 2022-yil dekabr oyida imzolangan Prezident qarorida bu borada hokimiyat organlari tomonidan amalga oshirilishi lozim bo'lgan muayyan islohotlar belgilab berilgan.

U 2030-yilgacha yashil iqtisodiyotga o'tish hamda yashil o'sishni ta'minlash bo'yicha xarakteristik rejasini qabul qildi, u yashil, barqaror hamda inklyuziv rivojlanishga erishish uchun mavjud ekologik va iqtisodiy muammolarni hal qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi.

Bu eng dolzarb ekologik hamda boshqa xavflarni aniqlaydi, shuningdek, siyosatga o'zgartirishlar va xarakteristiklarni tavsiya qiladi. Ulardan ba'zilari energiya samaradorligi bo'yicha chora-tadbirlar hamda landshaftlarni tiklash dasturlari kabi bir vaqtning o'zida iqtisodiyot va atrof-muhitga foyda keltiradi.

O'zbekiston resurslarni boshqarishni yaxshilashiga to'g'ri keladi. Mamlakatning resurs samaradorligi Yevropa Ittifoqi hamda boshqa yuqori o'rta daromadli mamlakatlarnikidan ancha past.

Yurtimizda suvdan foydalanish, ayniqsa, samarasiz, mamlakatning yalpi ichki mahsulot birligiga to'g'ri keladigan energiya sarfi Yevropa hamda Markaziy Osiyo mintaqasidagi o'rtacha ko'rsatkichdan qariyb 3 baravar va qo'shni Qozog'istonnikidan 2 baravar yuqori.

Yana birgalikda, shahar hamda sanoat manbalaridan havoning zarrachalari bilan ifloslanishi shamol tomonidan urilgan qum va buzilgan yerlarning changlari bilan kuchayadi.

Aholining salmoqli qismi muntazam ravishda zararli deb hisoblangan havo sifatiga duchor bo'ladi.

O'zining yashil ambitsiyalarini qondirish uchun O'zbekiston 3 ta vaqt oralig'ida: shoshilinch, yaqin va uzoq muddatli davrga bo'lingan ushbu hamda boshqa muammolarni hal qilishi kerak.

Mamlakatimizning qishloq xo'jaligiga yo'naltirilgan iqtisodiyoti hamda aholi zich joylashgan xududlarda havoning bosqichma-bosqich yomonlashishini

hisobga olgan holda, uning eng dolzarb yashil ustuvorliklari havo sifatini yaxshilash, yer hamda suvdan barqaror foydalanish bo'ladi.

Yerdan barqaror foydalanish O'zbekistonda kengayishi kerok bo'lgan muhim amaliyotdir. Iqlimga asoslangan qishloq xo'jaligi amaliyotlari yerdan foydalanish barqarorligini yanada oshiradi.

Uzoq muddatda mamlakat qishloq xo'jaligidan qimmatroq, yaxshi haq to'lanadigan tarmoqlarga o'tishni taminlasa yaxshi bo'lardi. Buning uchun qishloq xo'jaligi ishchi kuchining bir qismini, xususan, eng zaif ayollar hamda yoshlarning qayta malakasini oshirish kerak.

Suv narxlarini belgilash hamda sug'orish uchun investitsiyalar orqali suvda foydalanish samaradorligini oshirish eng katta ustuvor vazifa bo'lishi kerak, suvdan foydalanishning ma'lum chegaralari ushbu yangi ustuvorliklarning bir qismidir.

Kam ugleradli aqilona siyosat O'zbekistonda kam uglerodli energiya hamda energiya samaradorligiga o'tish uchun zarur rag'batlarni beradi.

Halqaro valyuta jamg'armasi hamda Jahon bankining uglerad narxini baholash vositosi tahlili shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda uglerod narxi qo'shimcha fiskal daromad sifatida YIMning besh foizigacha bo'lishi mumkin, bu yashil loyihalarni moliyalashtirish yoki uy xo'jaliklariga iqtisodiy ta'sirni yumshatish uchun ishlatilishi mumkin.

Bugungi kundagi ish o'rinlarini yaratish hamda resurslarni qayta joylashtirish strategiyalari yashil o'tishning ba'zi ijtimoiy xarajatlarini kamaytirishga yordam beradi.

Jahonda yashil o'tish yubngi ish o'rinlari yaratish hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun katta imkoniyatlar yaratadi va O'zbekiston bu imkoniyatlardan foydalanish uchun yaxshi mavqega ega.

Yurtimizdagi eng yirik bandlik sohasi bo'lgan qishloq xo'jaligi qimmatroq sanoatga o'tish hamda ekotizim xizmatlari yordamida yerdan foydalanishni optimallashtirish orqali yanada ko'proq yashil ish o'rinlarini ta'minlash va turmush darajasini yaxshilash salohiyatiga ega.

Bundan tashqari yana, qayta tiklanadigan energiya manbalari hamda boshqa innovatsion texnologiyalarga asoslangan, huddi shunday yashil salohiyatga ega bo'lgan tarmoqlarning kengroq ro'yxati qo'shimcha tahlilga loyiqdir.

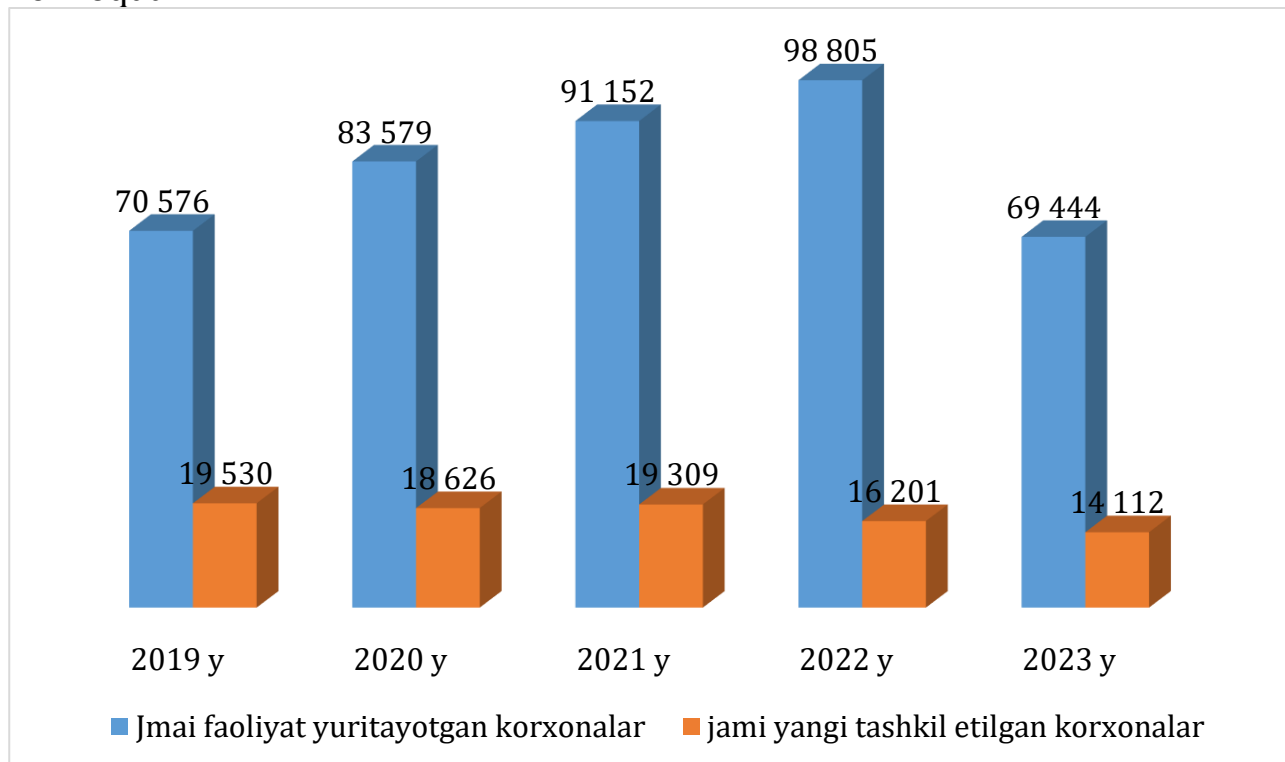
Siyosiy chora-tadbirlar yashil sektorda yangi ish o'rinlarini yaratish orqali ijtimoiy harajatlarni kamaytirish bilan birga moliyalashtirishdagi bo'shliqni bartaraf etishi kerak.

Bundan tashqari, siyosat eng ko'p zarar ko'rganlarni qayta tayyorlash, qayta joylashtirish hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash imkonini berishi kerak.

Bu chora-tadbirlar O'zbekiston hukumati tomonidan Jahon banki ko'magida ishlab chiqilayotgan uzoq muddatli dekarbonizatsiya strategiyasining bir qismi bo'lishi mumkin²⁷.

²⁷ <https://thediplomat.com/2023/02/-> Uzbekistan's Transition to a Green Economy: Challenges and Opportunities

Bugungi kunda (2024-yil 1-yanvar) respublikamizda 69,4 ming ta sanoat korxonalari faoliyat ko'rsatmoqda, shundan 11,8 ming tasi (ro'yxatdan o'tgan korxonalar umumiy sonining 17,0 % i) Toshkent shahriga, 7,8 mingtasi (11,8 %) Farg'ona viloyatiga, 7,3 mingtasi (10,5 %) Toshkent viloyatiga, 6,2 mingtasi (8,9 %) Samarqand viloyatiga hamda 5,5 ming tasi (7,9 %) Andijon viloyatiga to'g'ri kelmoqda.

1-rasm. Respublikada faoliyat yuritayotgan hamda yangi tashkil etilgan sanoat korxonalari²⁸

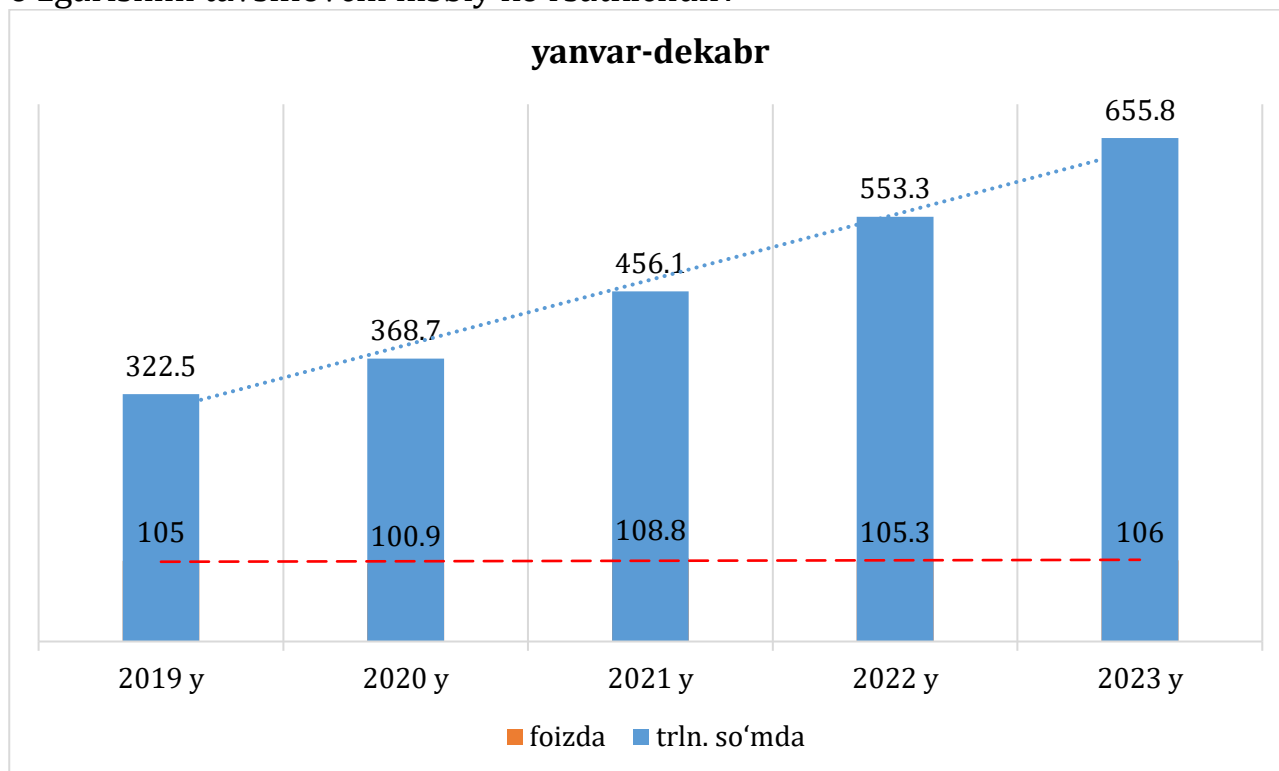
Jadval ma'lumotlaridan shuni ko'rish mumkinki, 2023-yil davomida respublikamizda faoliyat yuritayotgan korxonalar soni sezilarli ravishda kamaygan hamda yangi tashkil etilayotgan sanoat korxonalar soni faoliyat yuritayotgan sanoat korxonalar soniga to'g'ri proporsional shakda kamaygan. Qariyb o'tgan davrga nisbatan faoliyat ko'rsatayotgan sanoat korxonalar soni 29 361 taga kamaygan bo'lsa yangi tashkil etilayotgan sanoat korxonalar soni 2 089 taga kamaygan bu esa yurtimizda ishlab chiqarish samaradorligiga hamda importning oshishiga olib keladi.

Sanoat bu – xom ashyoni qayta ishlash, yer osti boyliklarini o'zlashtirish, ishlab chiqarish vositalari va xalq iste'moli mollarini yaratishni qamrab oluvchi ishlab chiqarish tarmog'i.

Ma'lumotlar bo'yicha 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida respublika korxonalar tomonidan 655,8 trln. so'mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilgan bo'lib, 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan sanoat ishlab chiqarishining fizik hajmi indeksi 106,0 % ni tashkil etdi.

²⁸ Stat.uz sayti ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Sanoatda ishlab chiqarishining fizik hajmi indeksi ishlab chiqarilgan mahsulotlar (ishlar, xizmatlar) hajmining taqqoslanadigan davrlardagi o'zgarishini tavsiflovchi nisbiy ko'rsatkichdir.

2-rasm. Respublikada faoliyat yuritayotgan sanoat korxonalarini ishlab chiqargan mahsulotlari hajmi²⁹

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, 2023-yilga kelib sanoat korxonalarini ishlab chiqargan mahsulotlari hajmi 2019-yilga qaraganda 2 barobarga oshgan. 2023-yilda o'tgan davrga nisbatan mahsulotlari hajmini 106 foizga oshirishga erishilgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, "yashil iqtisodiyot" tamoyillarini keng joriy etish asosida korxonalarining barqaror rivojlantirish yo'llari odatda atrof-muhitga ziyonlarni minimalizatsiyalash, resurslarni saqlash, va ekologik amallarni rivojlantirishga qaratilgan strategiyalarni o'z ichiga oladi. Bu, qayta ishlash energiyasi manbalari amalga oshirish, resurslar foydalanishini optimallashtirish, yashil texnologiyalarni va ishlab chiqarish jarayonlarini qabul qilish, ekologik mahsulotlar va xizmatlarga investitsiyalarni olib borish, moddiy resurslar va ta'minot zanjirini barqaror rivojlantirishni amalga oshirish, hamda atrof-muhitni saqlashga yo'naltirilgan jamoat va hamkorlik shartnomalarida ishtirok etishni o'z ichiga oladi. Barcha narsa, umumiy ravishda, iqtisodiy o'sishni atrof-muhit javobliligi bilan tartibga solish va uzoq muddatli barqarorlik yaratishga qaratilgan.

"Yashil iqtisodiyot" korxonalarini ekologik jihatdan xavfsiz, iqtisodiy samarador va ijtimoiy mas'uliyatli rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tamoyillar korxonalarining nafaqat iqtisodiy foydasini oshirishga, balki ularni

²⁹ Stat.uz sayti malumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

uzoq muddatli barqaror rivojlanishga yetaklaydi. Energiya samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali korxonalar nafaqat xarajatlarni qisqartiradi, balki ekologik xavfsizlikni ta'minlaydi.

Yashil iqtisodiyot tamoyillari joriy etilgan korxonalar global raqobatbardoshlikni oshiradi, xalqaro bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi va yangi yashil texnologiyalar orqali eksport salohiyatini kuchaytiradi. Shu bilan birga, bunday korxonalar ekologik xavfsizlikka rioya qilishi sababli atrof-muhitni muhofaza qilishga hissa qo'shadi va xodimlar uchun qulay va xavfsiz ish sharoitlarini yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, korxonalar uchun yashil iqtisodiyot tamoyillarini tatbiq etish — barqaror rivojlanish, iqtisodiy samaradorlik va ekologik xavfsizlikni ta'minlashning muhim yo'nalishi hisoblanadi. Bu tamoyillar korxonalar kelajakda raqobatbardosh bo'lish, barqaror o'sishni ta'minlash va xalqaro standartlarga mos faoliyat yuritish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Аткинсон, А. Как устойчивое развитие может изменить мир / А. Аткинсон; пер. с англ. В. Н. Егорова ; под ред. Н. П. Тарасовой. -М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2015. - 455 с.

2. Кальнер, В. Д. «Зеленая» экономика и безальтернативные ресурсы природы / В. Д. Кальнер, В. А. Полозов. - М.: Калвис, 2016. - 576 с.

3. Яшил иқтисодиёт: Дарслик. /А.В.Вахабов, Ш.Х.Хажикаев ва бошқалар. -Тошкент.: "Universitet", 2020. -262 б.

4. Иминов Т.К., Вахабов А.В., Тешабоев Т.З., Бутабоев М.Т. "Зелёная экономика" как основа устойчивого развития. Монография. - Т.: "Aloqachi", 2019. - 480 с.

"O'ZBEKISTON - 2030" STRATEGIYASI DOIRASIDA MAMLAKATIMIZ MINTAQALARI IQTISODIYOTIDA TURIZM INDUSTRIYASINI RIVOJLANTIRISHNING SAMARALI TARTIBGA SOLISH TIZIMI

Yusupova M.U.,

Urganch davlat universiteti

Iqtisodiyot kafedrasi mustaqil izlanuvchisi,

TATU Urganch filiali o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimiz mintaqalari iqtisodiyotida turizm industriyasini rivojlantirish zaruriyati va uni samarali tartibga solish tizimi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar. Turizm, industriya, turizm industriyasi, davlat, tartibga solish.

Mamlakatning turizm industriyasida global miqyosda ko'pgina firmalar, uyushmalar, korporatsiyalar va turizm agentliklari faoliyat yuritadi. Bu borada mamlakatning turizm sohasidagi raqobatbardoshligi tuzilmalarni ushbu turistik hududdan tashqarida ommalashtirish imkonini beradi. Bularning barchasi xorijiy